

РОГАТИЧАНИ У ПОСЛОВНОМ ЖИВОТУ XV И XVI СТОЛЕЋА

Последњих дана јуна 2002. године историчари из Београда и из Републике Српске и Федерације БиХ учествовали су на научном скупу у Рогатици о Земљи Павловића. На жалост, ниједан реферат није се односио на то место у суседству Борча, јер су комуникације биле више компилативне, а и зато што већина наших медијевиста завршава средњи век падом под османлијску власт Деспотовине и Босне. Да се то исправи и да се узорним домаћинима начини бар лепа успомена, настао је овај прилог.

У архивалијама Државног архива у Дубровнику готово нема података о Рогатици до пропасти босанске државе, него, чешће, тек од 1470. године. У архивима Котора, Задра и Венеције о Рогатици нема трага. То никако не значи да насеље није постојало пре те године. На темељима Рогатице налазила се римска колонија *Risium*, јер је на том терену нађен камен неког декуриона те насеобине. Већ стари путеви су са тога локалитета водили у правцу касније Врхбосне, Вишеграда и Брезнице.¹ Још је Гиљфердинг забележио да у Рогатици „рушевина има свуда”.² У XV веку Рогатица се налазила на саобраћајници Фоча – Рогатица – Ваљево.³ У пр-

¹ *Зборник Константина Јуречека*, књ. I, Београд 1959, 287. - Један римски друм водио је преко Рогатице, односно места данашње варошице (V. Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb 1882, 38).

² А. Гиљфердинг, *Путовање по Босни и Херцеговини и Старој Србији*, Сарајево 1972, 45.

³ E. Fermeščin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica*, Zagreb 1892, 346-348.

вој половини XVII века анонимни Рус записао је „Рогаце” на правцу Нови Пазар – Вишеград.⁴

Први помен Рогатице у дубровачким списима је везан за 15. август 1425. године.⁵ Десанка Ковачевић прихватила је претпоставку архитекте А. Бејтића да је Рогатица раније имала назив Топлик.⁶ Рогатички крај страдао је у босанским борбама првих деценија XV века. Темишварски бан Пипо из Озора у лето 1406. дубоко је продро у Босну, опљачкао је готово половину краљевства а спалио је и две куће које је краљ Степан Остоја управо завршио. Из престоног града Бобовца пленио је околину.⁷ Почетком Конавоског рата (1430) дубровачки поклицар је саопштио босанском краљу да су Дубровчани спремни да се са босанским краљем и Турцима удруже да се реше Радослава Павловића; према њиховом плану, краљ је требало да удари на Борач, па би, кад би овај град био заузет, пали и други слабији градови.⁸ Треба претпоставити да је на удару била и Рогатица.

Из почетка XV столећа постоји стећак војводе Миоше из Лађевице (околина Рогатице).⁹

Из времена првог полустолећа отоманске власти није мењано затечено стање ни кад је реч о привреди. Како је од 20-их година XV века у Босни настала тржишна привреда, истина слабије развијена, азијски освајачи нису одмах укинули такву економику. Кад се, међутим, показало да такво привређивање јача домаћи покорени живаљ, као привредно активан, Сулејман Законодавац је укинуо тржишну привреду. У том међувремену (1470-1520) нагло се развила Рогатица, док је касније Рогатица одмах показала стагнацију и заостајање. Тек у XVIII веку поново се нешто придигла, управо извозом стоке и приањањем уз тржиште.

⁴ С. Новаковић, *Пућничке белешке о Балканском полуострву XVII и XVIII века*, Годишњица Н. Чупића, XVI, Београд 1897, 108. – Новаковићева убикација била је погрешна (С. Димитријевић, *Дубровачки каравани у јужној Србији XVII века*, Београд 1958, 101).

⁵ Државни архив у Дубровнику (у даљем тексту: DAD) Div. sanc. XLIII, 180.

⁶ Д. Ковачевић Којић, *Градска насеља средњовековне босанске државе*, Сарајево 1978, 97.

⁷ Ф. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, Zagreb 1902, 197.

⁸ С. Truhelka, *Konavoski rat (1430-1433)*, Glasnik Zemaljskog muzeja XXIX, Sarajevo 1918, 101.

⁹ Д. Ковачевић Којић, *н. д.*, 337.

Трг Рогатицу (1468-1520) развио је Мехмед Челебија Исабеговић, „господар земље Павловића” (1463-68). По њему је Рогатица добила своје турско име Челеби Пазар). Рогатица је (1485) припадала нахији Борач и кадилуку Вишеграда (до 1565). Године 1558. помиње се као касаба у истом кадилуку. Од 1565. добила је статус нахије, а кадилук тада или тек у XVII веку.¹⁰

*

С обзиром да је дубровачка архивска грађа доста добро тематски разврстана у серије, излагање ће се извести према распоређеној проблематици. Података о Рогатици нема у политичким него у пословним серијама.

Зачуђује да већ први документи о Рогатици говоре о пуномоћствима, тј. о начину добро регулисаног и развијеног пословања. Та заступништва су се односила на купљење ефектива у Дубровнику, утеривању наплата дугова међу Рогатичанима и на евентуално излагање на суд у граду св. Влаха. То значи да су разлози за постављање пословних повереника постојали већ 60-их година XV века. Вукмир Припковић (из Рогатице или Борча) именован је за свог правног заступника Радосава Алемановића да води пословне спорове. У исто време неки Припеловић (? Припковић) означио је неког Калиманића за прокуратора.¹¹ Једно пуномоћство из 1481. године посебно је занимљиво. Јаков Краснић из Задра поставио је за свог правозаступника Доминка С. Кошевића, дубровачког трговца из Скопља, да захтева од Радина Миловића из Рогатице десет дуката и од Радина Брасновића, исто из Рогатице, других десет дуката.¹² Код пословних веза људи из источне Босне са Дубровником треба претпоставити, пре свега, довоз производа рударства. Поменути двојица не јављају се у контакту са градом св. Влаха. Кад је реч о Задру, у питању је купопродаја стоке, конкретно волова, по којима је Рогатица све до новијих времена била позната. На основу

¹⁰ Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1992, 133, 155 (samostalan kadiluk 1565) 187.

¹¹ DAD, *Proc. not.* IV, 212 (12. V 1470).

¹² DAD, *Proc. not.*, VIII, 140.

млетачке грађе, зна се да су из крајева угарске државе, а затим и из Босне догоњени волови у приморје за консомацију у Венецији и њеном подручју. За наше крајеве од XVI столећа Задар је био главна лука за утовар волова.¹³ Цитирани докуменат, иако не изричито, указује да је догон говеда у Задар постојао већ последњих десетлећа XV века; задужење двојице пословних људи у Рогатици значи део предујма за набавку марве.

Јакоб Радивојевић из Дубровника овластио је свога брата Марина да сакупи од Марјана, сина покојног Мароја Милутиновића, 2000 акчи, што је Мароје био задужен пред сведоцима у Рогатици (26. августа 1492).¹⁴ Мароје је био познати трговац који је посебно пословао са Сребреницом; био је без сумње Дубровчанин, али насељен у тада привредно привлачној Рогатици. Од важности је да је дубровачки нотаријат уважио облигацију састављену у Рогатици, као и постојање више писмених сведока из редова привредника које су познавали Дубровчани кад није тражено сведочење о сведоцима.

Трговачки промет пословних људи из Рогатице нарочито са Сребреницом проузрочио је и појаву локалних поносника који су својим караванима превозили производе из источне Босне у Дубровник и занатско-мануфактурне израђевине одатле у Подриње и Сребреницу. Рогатица је била терминал за херцеговачке караванције, који су уговарали товарење са дубровачких Плоча до Рогатице, Сребренице или Зворника.¹⁵ Један од рогатичких крамара био је Вукић Радојевић, који је од познатог дубровачког трговца Марина Цв. Турчиновића тражио 75 акчи за пренос једног коњског товара (салма) вунених тканина.¹⁶ Поносника је било и за транспорт кожа једног дубровачког трговца из Зворника.¹⁷ У извесним случајевима преношење сукна дубровачких влас-

¹³ Г. Станојевић, *Уговор босанских трговаца из 1782. године о превозу стоке из Задра у Венецију*, Годишњак Друштва историчара БиХ XXVIII-XXX (1979), 303.

¹⁴ DAD, Proc. not. IX, 54-55 (1. V 1493).

¹⁵ М. Ј. Динић, *Српске земље у средњем веку*, Београд 1978, 307, 313.

¹⁶ DAD, Mob. ord. XVIII, 2 (11. IX 1510).

¹⁷ DAD. Mob. ord. XXIV, 17 (1516).

ника из Горажда у севернија места преузимали су крамари из Горажда. Радоју Винаревићу који је пристао на такав посао у суседној феудалној области Петра Павловића, одузети су роба и коњи.¹⁸ Радило се свакако о пракси прећутне монополизације извесних караванских линија.

Најпознатији домаћи трговац из Рогатице оног времена Вукић Босијевић највише је ојачао довозом олова и глете¹⁹ из Сребренице у Дубровник. Карактеристично је да нема помена о пословању Рогатичана оловом из Олова. Босијевић је Ивану Фр. Соркочевевићу допремио (1505) 80 миљара олова, за шта је Соркочевевић требало да плати једном од повереника Вукићевих у Дубровнику; укупна испорука уговорена за 120 миљара, 20 је раније предато а 20 је имало да се допреми ускоро. Миљар (1000 либара) олова, свакако тврдог, сребреничког, износио је 6 дуката.²⁰ Други Иван Соркочевевић (син Луке) тражио је од Вукића да му испоручи 21 миљар и 155 либара чистог тврдог олова, као остатак једног споразума (од 16. октобра 1505), за 200 дуката и 15 динара, уз резервацију права компањона Цвјетка Владојевића званог Херцотић, који је, изгледа, примио да испоручи 80 миљара. Значајно је да је контингент тога олова имао да се исплати сољу.²¹ Биће да производња соли у Тузли још није била довољно напредовала, кад се рогатички крај и даље снабдевао из Дубровника. Вукић је (1507) довукао 2437 либара глете (по финој дубровачкој мери). Вукићев комисионар у граду св. Влаха био је тада свештеник Марин Андријашевић, који је испоручио другу количину глете, за што је тражио 26 дуката, тј. високу цену од 12 дуката за велики миљар.²²

Вукићев компањон Цвјетко Владојевић Херцотић се жалио на Вукићева пуномоћника Јера В. Гоцонија. Босијевић је, наиме, примио од неког домаћег привредника Вукића Веселије из Сребренице 1167 „комбура” глете, што је тежило 67. 000 либара, по цени од три дуката за миљар, и то је

¹⁸ В. Hrabak, *Goražde od XIV do XVI veka*, Jugoslovenski istorijski časopis (JIČ) br. 2/1997, 22.

¹⁹ О глети вид. рад В. Hrabaka, *Gleta iz Bosne u XIV i XV veku*, Istorijski zbornik V, Banjaluka 1985, 183-202.

²⁰ DAD, Mob. ord. XX, 131 (2. X 1506).

²¹ DAD, Sent. canc. LXVII, 212 (14. X 1506).

²² *Isto*, 226' (23. XI 1506).

пуномоћник имао да намири. Октобра 1515. у дубровачком суду је регистрована нека пресуда сребреничког кадије којом је Босијевић имао да плати 48 салми олова; ту је Вукић претрпео знатну штету, јер је пред дубровачким судом доказао да је налаз кадије био нетачан око новца за олово који је тражио компањон. Дубровачки суд није био пребрз у реализацији пресуде, јер је Босијевићев комисионар у Дубровнику имао да од неког Сенка, дакле босанског привредника, прими вредност за десет миљара и 400 либара.²³ Вукић је заједно са Цвјетком пословао и у Зворнику, јер је Бајазид Хасановић из Кучлата (најпре у Смедеревском а затим у Зворничком санцаку) послужио Цвјетка преко Босијевића за 32.000 акчи зајма, од чега није враћено 14.000 акчи.²⁴ Цвјетко је имао спор са наследницима Хасана из Кучлата (Хеене-бег, Бајазид, Мехмед, Мустафа). Од поменутих 32.000 акчи Босијевић је као „фамул” Цвјетков примио 16.000 а други фамул Франо Гравинић 2000 акчи. Ту је остало невраћено 14.000 акчи. Покојни Хасан је Цвјетку и браћи дао још 4000 акчи, с тим да ту позајмицу врати са 8000. Дубровчанин из Сребренице Боник Добрић изјавио је да су те новчане трансакције обављене августа 1504. године. Други сведок, неки Дубровчанин Антун, знао је док је био у Сребреници да је Босијевић дуговао и другим Турцима, посебно неком Исмаиловићу.²⁵

Рогатичани су имали обиље пословних спрега са Сребреничанима. Марко Јурашевић из Сребренице жалио се на Цвјетка Херцотића и на Маргариту, удовицу Марина Владојевића Херцотића; Јурашевић је, наиме, у своје време дао Цвјетку, Марину и Ивану Владојевићима сто дуката да новцем послују у Хвојници и да му враћају новац са делом добити сваке године; камату и главницу за последњу годину није примио, што је тангирало и Вукића, као ортака.²⁶ И други рогатички ортаци интензивно су пословали у Сребреници. Степан Бјелашевић и Марин Добријевић су извозили глету из Сребренице. Спор се јавио око позајмице од 424 дуката, код којих је подела добити обављена само за 376 дуката. Дру-

²³ DAD, Mob. ord. XVIII, 53 (26. X 1505).

²⁴ Isto, 65' (11. II 1506).

²⁵ Isto, 72-2' (30. III 1506).

²⁶ Isto, 69 (19. II 1506).

штво Вукића је пословало и са Зворником, имало дужника у Сребреници и Рогатици, а у Церници је заустављен њихов транспорт; у једној пословној ставци бележи се сребро за 90 дуката. Тада је 44 и по акчи у Сребреници, а тиме и у северо-источној Босни ишло у дукат.²⁷

Као што се види, дубровачки суд је такође имао посла са Рогатичанима, и то одмах по њиховом масовнијем наступу. Марин Радивојевић је (1476) тужио Матију Јовчића да му није исплатио дуг од 96 перпера, као остатак исплате (акта од 5. октобра 1493); дуговања у измирењу обавеза настала су зато што Матко није примио од Радина Миловчића из Рогатице 27 дуката и нешто перпера према задужници.²⁸ Почетком XVI века притужби и судских пресуда било је релативно доста, посебно кад је реч о неким пословним људима, на пример, Вукићу Босијевићу.

Поред дубровачких продаваца текстила и друге увозне робе која је појединачно продавана у облику робног кредита, Рогатичани без обртног капитала примали су зајмове и у Босни од муслимана, али и сребреничких католика, или су били приморани да се удружују с ортаком који је био јачи. Удруживали су се и са Горажданима. Трговац из Горажда Тулешкић имао је пословних веза са Сребреничанима, али и са Рогатичанима.²⁹ Рогатичани су оснивали компањонске односе и у Добруну (код Вишеграда); Радич Вукашиновић се, наиме, задужио са Радојем Крњићем код једног дубровачког подстригавача, свакако за сукно.³⁰

Муслимани – финансијери су били и ортаци покретним Рогатичанима. Неки Алага са Павлом Радивојевићем продао је Дамјану Менчетићу два товара воска, у којима је било 987 нето либара, и то, по цени од 75 дуката за центенар (100 либара). Радивојевић је на помирителном суду у Дубровнику тражио половину укупне своте као компањон у продаји.³¹

Пословно везан за Прачу био је Радич Озрисалић из Рогатице, који је био цариник и писар Радослава Павловића.³²

²⁷ DAD, Div. not. LXVIII, 104' – 06 (9. I 1475, арбитражно мишљење).

²⁸ DAD, Sent. canc. LVIII, 73.

²⁹ DAD, Deb. not. XLVII, 54, B. Hrabak, *Goražde*, 38.

³⁰ DAD, Deb. not. XXXIX, 160' (14. VI 1471).

³¹ DAD, Mob. ord. XXIV, 64' (7. X 1512).

³² DAD, Div. canc. LIII, 232' (8. X 1439).

Имајући у виду оно што је наведено, неразумљиво је како је Иван Божић у својој докторској дисертацији (1952) могао написати: „Рударство је замрло; домаћи људи не учествују у трговачким пословима; уколико се и наиђе на податке о њиховим задужењима, ради се о врло малим сумама.” Но већ у следећем пасусу помиње Рогатицу као сточарски центар у Босни, одакле су долазили младићи за шегрте и послугу у Дубровник.³³ Треба установити да у нашој историографији ни данас није присутна чињеница да су Турци толерисали тржишну привреду до првих деценија XVI века, што су Бугари (Жак Натан) давно констатовали и без богатих приморских архива. Треба рећи да из Рогатице није било шегрта и послуге у Дубровнику у то време,³⁴ тако да је и то речено напамет.

Босијевић је 1508. године прешао да стално живи у Дубровнику. Ту су га одмах дочекале две пресуде дубровачког суда; да плати 76 дуката по обвезници од 16. априла 1505. године³⁵ и једна пресуда, нешто касније, ненаплаћене облигације.³⁶ Босијевић (који је 15. марта 1508. означен као становник Дубровника) узнемиравао је једног дубровачког трговца, тражећи од њега половину вредности неког акта на 58 дуката и 24 динара (дуг из 1508. године).³⁷ Босијевић, по преласку у Дубровник, остајао је у пословима дужан, али тада домаћим привредницима у Босни а не само Дубровчанима и зеленашима муслиманима. Некад се радило и о малим свотама. Трговац Марин Радивојевић потраживао је 10 дуката као остатак у пословању (по акту од 10. јуна 1508.).³⁸ Брат Санка Скоројака тужио га је за ненаплаћених 800 акчи. Тужио га је и крамар Махмуд Трајановић из Вратара (Гацко) у вези са превозењем терета, за који је уговорена цена од 100 акчи, а примио је за предујам само 30 акчи.³⁹

³³ И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 285. - Постоји само један податак о ступању дечака из Рогатице на учење заната у Дубровнику (Стјепан Радивојевић, будући кројач) (DAD), Div. canc. LXXXVI, 219' од 27. VI 1459).

³⁴ В. Hrabak, *Momci iz Hercegovine i Bosne u dubrovačkom zanatstvu, trgovini i pomorstvu*, Prilozi Instituta za istoriju IX/1, Sarajevo 1973, 23-62.

³⁵ DAD, Sent. canc. LXIX, 95-5' (19. II 1508).

³⁶ DAD, Sent. canc. LXXII, 55.

³⁷ DAD, Mob. ord. LXIX, 119 (15. III 1508).

³⁸ DAD, Mob. ord. XXIII, 43, ar (11. IV 1510).

³⁹ *Isto*, 184' (9. II 1510); XVIII, 136 (1. XI 1507).

По преласку у Дубровник, Босијевић није престао да послује производима сребреничког рударства. Са Ј. Владисаљићем уговорио је (1513) допрему 103 коњска товара глете по цени од 6 дуката за миљар уз додатак од 52 акче по миљару за превозника; довукао је 109 салми, а спор је настао што је Вукићев ортак Бунић хтео да преузме цели контингент, а Вукић није дао своје четири салме.⁴⁰ Ту треба упоредити цене: тада је цена у Дубровнику била двапут већа него 1507. године. У набијању цене треба тражити Вукићев пословни успех. У вези са ценом сребреничке глете Вукић је имао судски спор са Лигнушом, удовицом Ивана Л. Соркочевића. Још са ортаком Цвјетком Вукић је Соркочевићу допремио 100 миљара тврдог сребреничког олова по великој дубровачкој мери.⁴¹ То истеривање старих дугова указивало би да више није било новијих већих послова. Вукићев агент у Дубровнику 1523. године био је дон Виценцо Добрић, дакле свештеник, син Николин и брат Бенков, који је пословао и са Петром Босијевићем, из Рогатице, можда синовцем Вукићевим.⁴²

У спору с ортаком Цвјетком Вукић се сагласио да се не иде на суд него да се спор повери арбитру (априла 1508); овом пресудом Вукић је имао да Цвјетку плати 70 дуката и да му врати неки предмет који је припадао Јовану Добруновићу а вредео је 22.000 акчи. У последњој своти налазила се и вредност куће и њене концесије у Сребреници; имао је да врати и обвезницу дужника из Сребренице. Дакле, Босијевић је уживао кућу у Сребреници. Вукић је био егзекутор у наплати 26.000 акчи од неког Радича, који је новац био дужан да врати тројици власника. Ако би Вукић успео да наплати 132 дуката од Сребреничанина Зовкића, тај новац је био дужан да преда Цвјетку Херцотићу, ортаку. Цвјетку је требао да врати и девет либара сребра по сребреничкој мери, које је примио од Петра Рафића. Цвјетко је, пак, имао да плати неким Турцима 24.000 акчи, што је потрошено у Сребреници од неких људи које је ангажовао (1505) Цвјетко.⁴³

⁴⁰ DAD, Mob. ord. XXIV, 112' (14. VI 1514).

⁴¹ DAD, Sent. canc. LXXV, 148-8' (17. V 1513).

⁴² DAD, Div. not. LXXXVII, 97 (26. II 1523).

⁴³ DAD, Div. canc. C, 130'-31' (12. IV 1508).

У Рогатици су и други пословни људи трговали оловом и глетом из Сребренице. На пример, Курт Орстадамонић продао је Которанину Трипку пет миљара глете по цени од седам и по дуката за миљар, што је у Дубровнику забележио дубровачки сензал Франо Радаковић.⁴⁴ То је једини случај да људи из Боке Которске успостављају пословни контакт са Рогатичанима. Интензивни послови Рогатичана приморали су их понекад да буду јемци дубровачким пословним партнерима. Примерице, Радосав Миливојевић дао је за једног дубровачког златара (1505) гаранцију за исплату 70.000 акчи, што је морао да плати неком Радичу, можда Рогатичанину.⁴⁵ Из Рогатице је восак извожен и у другој деценији XVI века. Наиме, Павао Радивојевић је продао Дамјану Ив. Менчетићу две салме воска заједно са компањоном Алагом.⁴⁶

У Рогатици је било више компанија које су сачињавала браћа. Још 70-их година XV века помињу се браћа Јакшићи. Они су (августа 1475) закључили посао са Симком Дан. Менчетићем, оставивши да рачуне измире накнадно доплатом 41 дуката.⁴⁷ Један од браће, Радивој, имао је да накнади Станици Миоковићу 19 дуката, свакако за тканине које је његов заступник Антонио Векјароли за њега примио.⁴⁸

Од Рогатичана је, можда, најбогатији био Радин Вукашиновић, који је (1491) са још двојицом домаћих људи, преузео на три године новску и рисанску царину са сланицом за 25.000 дуката.⁴⁹

Позајмице новца од босанских муслимана или дубровачких трговаца показују да Рогатичани, па ни Вукић Босијевић, нису располагали средствима за веће подухвате. Њихова задужења у Дубровнику бележена су у серији „*Debita Notariae*”, али нека задужења и нису морала ту бити регистрована, што се видело кад исплате нису на време доспевале.

Игњац Воје, који је и докторирао на анализама дубровачких задужења, нашао је дугова Рогатичана за 1470 – 6, за

⁴⁴ DAD, Mob. ord. XVIII, 161 (1. V 1509).

⁴⁵ Isto, 162' (4. V 1509).

⁴⁶ DAD, Mob. ord. XXIV, 64 (7. X 1512).

⁴⁷ DAD, Div. not. LIX, 78 (4. VIII 1475).

⁴⁸ DAD, Div. canc. LXXV, 88 (4. VII 1472).

⁴⁹ Љ. Стојановић, *Споре српске новеље и писма*, књ. I/2, Београд – Сремски Карловци 134, 301.

1472 – 3, за 1473 – 1, 1478 – 5, за 1479 – 3, за 1480 – 3, за 1481 – 4, за 1484 – 2, за 1485 – 1, за 1486 – 2, за 1487 – 2, за 1488 – 2, за 1489 – 2, за 1494 – 2, за 1495 – 1, за 1496 – 2, за 1500 – два дуга.⁵⁰

Наша истраживања показују следеће вредности:

Год.	бр. обвез.	дукати	перпери	динари акче	сигнатура
1470	9	105		38	Deb. XXXVIII: 30, 184', 185; XXXIX, 160', 160, 93
1471	33	316	60,5	95	Из књига 38, 39, 40, 41.
1472	19	319	67,5	41	Из књига 39, 40, 41.
1473	1	28,5			Deb. XLII, 25
1474	7	149	84	48	Deb. XLII, 142, 144', 148', 172, 174', 181
1475	4	86	3		Deb. XLIII, 18, 67', 90, 103'
1476			20		Deb. XLIV, 103
1477	2	22			Deb. XLVI, 86', 88 XLVI 103
1478	6	115,5			Deb. XLVI 115, 136'; 197'; XLVII, 3; 3; 3
1479	4	15	32		Deb. XLVII, 127'; 128, 128, 188
1480	6	63		36	Deb. XLVII, 136'; XLVIII, 11, 24, 30, 44, 104
1481	2	2	6	5	Deb. XLVIII, 104, 104
1482	3	49,5			Deb. XLVIII, 166, 166'; 166'
1484	1		28		Deb. L, 27'
1485	1	6			Deb. L, 182'
1486	2	15		3	Deb. LI, 8, 40
1487	3	20		28	Deb. LI, 82, 113, 190
1488	2	41		24	Deb. LII, 6, 9
1489	2	14			Deb. LII, 170', 170'
1492	1	13,5			Deb. LIV, 42
1493	1	11		12	Div. not. LXXII, 143'
1494	4	77		44	Deb. LVI, 42, 106, 186, 186
1495	2	17			Deb. LVI, 92, 144'
1496	1	13			Deb. LVII, 168
1510	2	26		29	Deb. LXVIII, 6, 15
1511	6	63		3000	Deb. LXVIII, 90, 87; 90'; 90'; 105, 195
1512	1	70			Deb. LXIX, 33'
1513	2	113			Deb. LXIX, 186, 210
1519	2	158,5			Deb. LXXIII, 20, 209'
1520	4	79		10	Deb. LXXIV, 83, 84, 103', 105'
1521	3	82			Deb. LXXIV, 186, 198; LXXV, 13'
1522	2	57			Deb. LXXV, 102', 113'
1526	1	12			Deb. LXXVII, 81'

⁵⁰ I. Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, Sarajevo 1976, 253.

Своте на које су се Рогатичани задуживали у граду св. Влаха су врло мале. Тешко је поверовати да би неко у средњем веку превалио дуг и опасан пут да би се задужио на неколико дуката. Поред дугова нотираних у *Deb. not.*, има дугова забележених и у књигама дневних послова, обично за секвестар. На једном списку појављује се и Рогатичанин Вукмир Прибошевић (1497) за дуг из ранијег времена, али није означена свота⁵¹. Стога ваља закључити да су то додатна задужења код узимања робних кредита или исплате готовим новцем. У XV веку највиша свота задужења била је 54 дуката у једном послу, док је почетком XVI века та сума износила 70 па и 92 дуката. У једној облигацији није назначена сума дуга. Код враћања кредита зајмопримци су безмало увек каснили, а при давању позајмице стављана је обично клаузула „*ad voluntatem creditoris*”. Најпре је кашњење исплате износило око пола године, а касније нешто више. У XV веку није било случајева да кредит није био намирен. Међутим, у XVI веку, кад су кредите примали исламизовани домаћи трговци, од 1519. године било је пет неизмирених зајмова у износу 239,5 дуката. Укупно је регистровано 2092 и по дуката, 283 перпера што чини 23 дуката и 7 динара, укупно 420 динара што чини 10 и по дуката, а ако су акче ишле просечно по 50 у дукат, то је 60 дуката. Дакле укупна свота износила је 2185 и по дуката. Како је било 118 инвентарисаних дугова, испада да је задужење просечно износило нешто преко 18 дуката.

Кредитори су најчешће били подстригачи и ткачи, што упућује на закључак да су за робне кредите највише узимане вунене тканине дубровачке израде. У прво време кад су Рогатичани извозили производе рударства из Сребренице, чест зајмодавац био је Марин Лугинић, чланови породице Турчиновић и други пучани. Више патрицијских фамилија је улазило у послове са Рогатичанима, најчешће Гучетићи, Бунићи, Менчетићи и Градићи. Кредити су дуго времена давани без гаранције јемаца, јер су Рогатичани били релативно уредне платише, а и чешће су се јављали у Дубровнику, те су били познати. Јемци су тражени кад се јавила нова генерација зајмопримаца, почевши од 1495. године.

⁵¹ DAD, Div. not LXXV, 139b (15. VI 1497).

Регистровани дугови показују низ домаћих пословних људи из Рогатице у првим деценијама османлијске владавине. Биће наведени како су се јављали: Вукац Радосалић, Радич Миловчић, Вукашин Хрвојевић, Радивој Радојковић, Радич Божидаровић, Радеља Будиловић, Вукашин Кенојевић, Радеља Радивчић, Вукашин Миловчић, Радин Вукашиновић, Божин Будиловић, Божидар Будиловић, Радич Вукашиновић, Вукашин Миловчић, Вукелја и Вукашин Грбечић, Добрашин Прибинић, Радивој и Радоња Јакшић, Вукмир Припковић, Вукмир Прибошевић, Влатко Лисовић, Радеља Радосалић, Радоје Босијевић, Радота Јакшић, Миливој Прибитковић, Радета Будоњић, Радивој Радојковић, Радич Винаревић, Ракелета Петковић, Радоња Радановић звани Будановић, Радич Владисалић, Радоња Петковић, Радосав Радичевић Влаховић, Петар Вукановић, Ђуро Владисалић, Петар Вукаљевић, Петар Радојев Босиловић. Треба запазити да су хришћанска лична имена врло ретка (Петар, Ђуро), и да се јављају тек у XVI веку, можда зато што је утицај православне цркве ојачан. Муслиманска имена дужника срећу се тек од 1511. године. Курт Аскадовић, Алагуша Радновић, Алија Поповић, Хамза Балија Прибитковић, Алија Барамлић, Хамза Вукосалић, Кадар син Балије Турчина, (дакле муслиман друге генерације). Илија Маркочевић (од 1519) означава се као Турчин, али се бележи под старим хришћанским именом. Нека се „презимена” чешће јављају, што би значило да је реч о припадницима истих ширих породица.

*

За Рогатицу је речено да је de Sub-Boraz, од Подборча.⁵² Веза са Борчем није била само територијално-административна. Трговци из Подборча крајем 60-их година, после страдања Борча 1463. године, увидели су да пословних перспектива више нема у Подборчу и једним делом су се преселили у Дубровник, а једним у оближњу Рогатицу.

Задуживања људи из Подборча после пропасти босанске државе има само за године 1467-1470. Пре 1463. Борчани су узимали кредите у Дубровнику, чинећи 3,4% у дукатима а

⁵² М. Динић, *Српске земље*, 254.

5,4% у перперима од укупног кредитног потенцијала који је отпадао на Босну.⁵³ Војвода Петар и кнез Никола Павловић потврдили су граду св. Влаха повластице о трговини у Борчу 15. јула 1454. године.⁵⁴

О Подборчу после 1463. има података само у серији Дугова. Марта 1467. Радиша Боропоповић из Подборча умро је у Дубровнику, оставивши у Дубровнику брата Ивана који је тражио наплату братовљевих ефектива.⁵⁵ Миливој Прибитковић (претпоследњег дана 1468) задужио се у Дубровнику на 40 дуката.⁵⁶ Исти Миливој од истог Братута Градојевића примио је даљих 29 дуката осам дана касније⁵⁷. Вукеља Радошалић извукао је од Марина Лугинића зајам од десет дуката.⁵⁸ Највећи зајмопримци у то време из Подборча били су браћа Радоња и Радивој Јакшић, који су се сами или са компаноном из Дубровника Матом Јовчићем задужили на 177 дуката.⁵⁹ Последња позајмица Јакшића и уопште Подборчана додељена је 4. јануара 1470. године на 34 дуката.⁶⁰ После тога и Јакшићи и Прибитковић прешли су у Рогатицу. Изгледа да су и Миловчићи пре Рогатице пословали у Подборчу.

*

Кад је реч о почецима турске управе у Рогатици, треба нагласити да је исламизација, као и у Фочи (70-их година XV века) била насилна.⁶¹

⁵³ D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 115.

⁵⁴ Љ. Стојановић, *н.д.*, I/2, No 728.

⁵⁵ DAD, Div. sanc. LXXIII, 120' (21. III 1467).

⁵⁶ DAD, Deb. not. XXXVIII, 2 (30. XII 1468).

⁵⁷ *Isto*, 38 (6. I 1469).

⁵⁸ *Isto*, 74 (14. VIII 1469).

⁵⁹ *Isto*, 38, 86, 86', 128'

⁶⁰ *Isto*, 133' (4. I 1470).

⁶¹ Б. Храбак, *Фоча до краја XVIII века*, Београд 1999, 121.

BOGUMIL HRABAK

THE INHABITANTS OF ROGATIČA IN THE BUSINESS LIFE
OF XV AND XVI CENTURY*Summary*

On the basis of the unpublished documents from Dubrovnik, the author described the trade relations between the inhabitants of Rogatica and Dubrovnik. They exported plumb and its oxide from Srebrenica, small quantities of wax and rarely animal skins, and they imported the wool tissues and other manufactured goods. A couple of powerful businessmen came from Podborač in 1470, because the trade activity in Podborač stopped at that time. The inhabitants of Rogatica did not have large capital, so they provided financing by taking the good loans from Dubrovnik or from the Muslim usurers from the eastern Bosnia. They often made associations with the people from Dubrovnik or among themselves, in a family. They took 2185,5 gold coins of loan from Dubrovnik. One tradesman named Vukić Bosijević was mentioned most often, and Radin Vukašinović was tradesman of the greatest wealth. The local tradesmen from Rogatica converted to Islam in the second decade of the XVI century, and they did not repay their loans as good as their predecessors.